

VALVASOR U ISTRI – 333 GODINE OD TISKANJA KNJIGE *SLAVA VOJVODINE KRANJSKE*

Izložba Povijesnog i pomorskog muzeja Istre Pula, od 7. srpnja 2022. do ljeta 2023.

Branka Beović, dipl.ing.građ., fotografije: Branka Beović

U Povijesnom i pomorskom muzeju Istre 7. srpnja 2022. godine otvorena je izložba „Valvasor u Istri – 333 godine od tiskanja knjige *Slava vojvodine Kranjske*“. Izložba je postavljena u sklopu projekta „Istarski kašteli“.

Autorice izložbe su viša kustosica Katarina Marić i voditeljica Kuće fresaka u Draguču, Sunčica Mustać. Za vizualni identitet izložbe zaslužan je Mauricio Ferlin.

Autor knjige *Slava vojvodine Kranjske* je plemić Johann Weichard Valvasor, polihistor, vojnik, putnik, istraživač, zaljubljenik u umjetnost i znanost. Rođen je 1641. godine u Ljubljani, kao dvanaesto od sedamnaestero djece. Teško je nabrojiti sve Valvasorove interese. S jedanaest godina započeo je školovanje u isusovačkoj gimnaziji, kroz koje su ga učitelji potaknuli na istraživanje i putovanja. Nakon gimnazije ne upisuje studij, već odlučuje školovanje nastaviti prvo u vojnoj službi, a zatim putujući i pribavljajući svaku knjigu do koje je mogao doći.

Zajedno sa suradnicima, a jedan od njih bio je Pavao Ritter Vitezović, deset godina je u svom dvorcu

Bogenšperk, s puno ljubavi, pripremao ovo veličanstveno djelo. Valvasor je za dio njegova sadržaja (istraživanje Cerknškoga jezera), dobio javno priznanje londonskoga Royal Societyja, na temelju kojega je 1687. godine primljen za njezina člana.

Međutim, u to doba nije bilo ni financijskih ni tehničkih mogućnosti za izdavanje tako opsežne enciklopedije. U Kranjskoj nije bilo tiskare koja bi ju mogla tiskati. Stoga je Valvasor osnovao grafičku radionicu i bakroreznu tiskaru u svom dvorcu i sam tiskao knjigu. Knjiga je tiskana 1689. godine. Na njemačkom je jeziku i ima ukupno 3532 stranice, 24 priloga i 528 bakroreza. Objavljeno je stotinjak primjeraka. Sve to ga je toliko osiromašilo da je, nedugo nakon tiskanja, morao rasprodati gotovo cijelu svoju imovinu. Zagrebački biskup A. I. Mikulić je 1690. godine od njega kupio knjižnicu s 10 000 svezaka i grafičku zbirku te tako utemeljio Metropolitansku knjižnicu. Valvasor se vratio u Krško, gdje je četiri godine kasnije umro. Imao je samo 52 godine.

Slika 1: Izložba je organizirana u prostoru nekadašnje vodospreme na Kaštelu

Slika 2: Unutrašnjost s postavom, u središtu pogled na Tinjan

Slika 3: Džepovi s dodatnim informacijama

Njemu u čast ovom izložbom se obilježavaju 333 godine od tiskanja te onodobne enciklopedije.

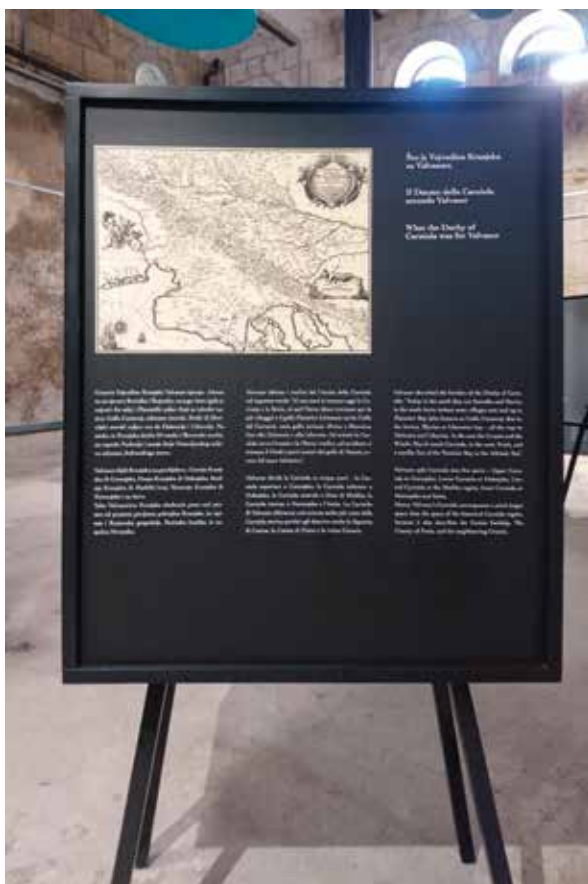
U središtu izložbe je Istra viđena očima Valvasora. Dizajner izložbe, Matija Ferlin, osmislio je izuzetno zanimljiv postav, tako da posjetitelj 'ulazi' u knjigu, a čita samo one dijelove koji su mu zanimljivi. Na samom ulazu nalaze se tri ostakljene vitrine, u kojima su izvorni, tiskani primjerci triju tomova *Slave vojvodine Kranjske*, s popratnim objašnjenjima i granicama Vojvodine Kranjske. Po zidovima su raspoređene uvećane grafike gradova Pazinske knežije i Kastavske gospoštije, s odabranim isječcima iz teksta karakterističnim za mjesto

Slika 4: Jedna od grafika s izložbe, grafika Pazina

na koje se odnose i to na izvornom srednjonjemačkom jeziku te prijevodima na hrvatski, talijanski i engleski jezik. Posjetitelj stječe dojam da obilazi prostor tadašnje Pazinske knežije i Liburnije. U sredini su tri izdvojena okvira. Na dva je prikaz Tinjana. Na prvom su polja koja okružuju gradić, a na drugom sam Tinjan. Na trećem je naslov izložbe.

Okviri s obje strane sadrže tematski probrane i postavljene izvatke iz knjige: od političkih jedinica, Pazinske knežije i Kastavske gospoštije s ilustracijama stanovnika, preko gospodarstva, svakodnevice i religijskoga života, do praznovjerja koje je Valvasoru bilo

Slika 5: Granice vojvodine Kranjske po Valvasoru

Slika 6: Vitrina s jednim od tomova *Slave vojvodine Kranjske*

osobito intrigantno. Zabilježio je zanimljivu predaju o Juri Grandu, štrigunu (vampiru) iz Kringe, koji se poslije smrti vraćao i uznemiravao svoju udovicu i druge suseljana te o načinu na koji su se suseljani, predvođeni županom Kringe, oslobodili njegovu uznemiravanja. Posjetitelji mogu pogledati animirani film Martina Babića o Grandu.

Spomenut je i neobičan običaj 'otmice Sabinjanki'.

Grafike na izložbi preuzete su iz Valvasorovog djela *Topographia Ducatus Carnioliae Moderna* (Topografija sadašnje vojvodine Kranjske).

Nama posebno zanimljiv dio knjige i izložbe je onaj posvećen vodama za koju Valvasor kaže da ima malo izvora voda i ima tek nekoliko rijeka i potoka. Na izložbi se može vidjeti grafika *Prikaz voda u Kranjskoj*. Valvasor piše o rijekama i potocima (Raši, Boljunčici, Rječini), izvorima i jezerima (izvori na Učkoj i Čepičko jezero). Piše da je na prijevoju Učke obilan izvor, bistar poput kristala. Izvire svom žestinom iz stijene pri vrhu i pokreće mnoge mlinske kotače. Ljepše od toga ne postoji. Spominje se i zanimljiva crtica o pitkoj vodi koja kaže da je u vrijeme suše situacija loša. *Ovdje je tako uvijek više vina. Teče, doduše, na jednom mjestu izvorska voda, ali puno slabije i sporije no što se otvara slavina bačve.*

I za opisana mjesta daje informacije o stanju s vodom. Za Tinjan Valvasor piše da je podignut na brdu i opasan jakim prstenastim zidovima, a s vremena na vrijeme pati zbog velike nestašice dobre i svježje vode. U njemu nema niti jednog bunara ili cisterne. Jedna jedina cisterna nalazi se uz kuću *Casamari*, koja jedva dostaje za taj stan pa su Tinjanci prisiljeni koristiti veliku lokvu u obližnjem jarku, ali kada padaju stalne kiše voda se slije u potok zvan *Beranschiza*, koji nabuja toliko da pokrene i jedan mlin.

Za one koji žele znati više, u džepovima su dodatni tekstovi.

Zanimljivo je da je izložba organizirana u prostoru nekadašnje vodospreme na Kaštelu. Naime, s vanjske strane zidina Kaštela sagrađena je 1861. godine prva vodosprema, a zbog povećanih potreba za vodom, unutar dvorišta, 1876. godine i druga vodosprema. Vodospreme su bile dio prvog modernog vodoopskrbnog sustava Pule.

U funkciji su bile do 60-ih godina 20.stoljeća. Danas u utvrdi djeluje Povijesni i pomorski muzej Istre, a prostor povijesne austro-ugarske vodospreme prenamijenjen je u *Posjetiteljski centar Herman Potočnik Noordung*.

Valvasor je imao nevjerojatnu želju podijeliti svoje znanje, a ako postoji i jedna osoba koju to zanima, napisao je, sve je vrijedilo. Ostavio nam je iznimno vrijedno djelo, koje i danas može poslužiti istraživačima onodobne Kranjske, Istre i Liburnije.

Ničega previše. Poticajno. Svakako vrijedi doći i vidjeti. Čestitke autorima i svim njihovim suradnicima koji su uspjeli današnjoj publici približiti ovo 333 godine staro kapitalno djelo.

Zainteresirani izložbu mogu pogledati do ljeta ove godine. ■

Slika 7: Animiran film o Juri Grandu, štrigunu iz Kringe

